

RYCERZ NA SŁUŻBIE SZTUKI. WSPOMNIENIE O HANNIE BENESZ (1947–2019)

A KNIGHT IN THE SERVICE OF ART.
HANNA BENESZ IN MEMORIAM (1947–2019)

Maria Romanowska-Zadrożna

Redakcja „Muzealnictwa”
ORCID 0000-0001-5854-9096

Abstract: Hanna Benesz graduated from the Institutes: of Art History and of Applied Linguistics at the University of Warsaw. Her whole career launched in 1975 remained inseparably connected with the National Museum in Warsaw, where she worked at the Gallery of European Art curating the Flemish and Dutch collections. She followed all the promotion steps: from assistant to curator. Benesz strongly believed that museum curator's job was grounded in a perfect knowledge of the collection. Thanks to her research conducted into the paintings amassed in National Museum's storerooms, she successfully attributed a substantial number of works and identified provenance of many. She studied iconography applying research methods worked out by iconology. Moreover, she focused on the paintings' technical condition, this occasionally leading to spectacular 'restorations', e.g. the identification of a genuine work by Abraham Janssens (ca 1575–1632) the *Lamentation of Christ* in a forgotten work, previously considered to be a copy. Author and co-author of many exhibitions, she cooperated with museum curators around the world. Her

exhibition on Baroque art reached as far as Japan. Benesz's intention was not only to present the paintings from the National Museum's collections through a direct contact of visitors with the works, but also in publications, mainly in English and online. As soon as she became curator, together with Maria Kluk she focused on working out the reasoned catalogue *Early Netherlandish, Dutch, Flemish and Belgian Paintings 1494–1983 in the Collections of the National Museum in Warsaw and the Palace at Nieborów. Complete Illustrated Summary Catalogue*, published in 2016. A year later, the *Catalogue* was honoured with the main prize in the Sybilla Competition in the category for publications, while the King of the Netherlands awarded Hanna Benesz with the chivalric Order of Orange-Nassau (Oranje-Nassau) of the 5th grade; she was decorated with it by the Ambassador of the Kingdom of the Netherlands during the 20th CODART Congress held at the Warsaw Łazienki Palace.

Not only was Hanna Benesz an outstanding museum curator and scholar, but also a trusted friend and a warm empathetic person, sensitive to other people's misfortunes.

Keywords: Hanna Benesz, Jan Białostocki, Maria Kluk, museum curator, museology, provenance studies, Netherlandish painting, Dutch painting, Flemish painting, Belgian painting, Abraham Janssens, Bernaert Rijckere, CODART, Order of Oranje-Nassau.

Po raz pierwszy spotkałam Hannę Benesz pod koniec 1999 lub 2000 roku. Było to jesiennie szare popołudnie. Poprosiłam o konsultację w sprawie kilku holenderskich i flamandzkich obrazów, stanowiących straty wojenne Muzeum Narodowego w Warszawie. Hanna Benesz z uwagą wysłuchała moich wątpliwości i wyjmując poszczególne karty naukowe, interpretowała naniesione na nich zapisy. Za oknem zapadł już zmrok, a pracownię rozświetlała punktowa lampka stojąca na biurku. Z ciemności wyłaniała się tylko jej sylwetka rysowana silnym światłocieniem, a z pogrążonej częściowo w cieniu twarzy okolonej kruczymi włosami uwagę przykuwały wyraziste oczy. Ten obraz momentalnie powrócił z pamięci, gdy zupełnie przypadkiem, kilka miesięcy po jej śmierci, dowiedziałam się, że zmarła.

Hanna Benesz była cenionym w kraju i za granicą historykiem sztuki, muzealnikiem, specjalistką w zakresie malarstwa holenderskiego i flamandzkiego. Urodziła się w 1947 r. w Olsztynie. Młodość spędziła w Jaśle, tam też ukończyła I Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Leszczyńskiego zdaniem matury w 1965 roku. Znana przez kolegów jako Hanna Twardowska, wspomniana jest na forach społecznościowych z wielką życzliwością. Jej mąż Jan Benesz również jest absolwentem tego liceum¹. Wujkiem Hanny był powszechnie ceniony poeta ks. Jan Twardowski, subtelny, wnikliwy obserwator z wielkim poczuciem humoru². Tymi cechami można było też opisać jego krewną. Kształciła się na Uniwersytecie Warszawskim w Instytutach: Historii Sztuki i Lingwistyki Stosowanej, zdobywając wiedzę w dziedzinie sztuk pięknych i ich dziejów oraz językoznawstwa w zakresie języka angielskiego. Nie obyło się bez trudności. Podczas protestów studenckich w marcu 1968 r. została zatrzymana i osadzona w areszcie w pałacu Mostowskich, a następnie w więzieniu przy ul. Rakowieckiej. Relegowano ją również z uczelni. Po uwolnieniu zdała na historię sztuki, a dzięki życzliwości swoich dawnych profesorów uzyskała możliwość złożenia brakujących egzaminów na filologii angielskiej.

Po ukończeniu studiów, w 1975 r. rozpoczęła pracę w Muzeum Narodowym w Warszawie w Galerii Malarstwa Europejskiego, której kuratorem był wówczas prof. Jan Białostocki – wybitny historyk sztuki o wielkim autorytecie. Jej zadaniem było uzupełnianie dokumentacji obrazów należących do działu³. W większości znajdowały się one w magazynie, bowiem te eksponowane w galerii stałej miały już swoje opracowania katalogowe⁴. Dzięki tej długotrwałej i żmudnej pracy poznała setki dzieł, których nie udostępniano na co dzień publiczności i zyskała ogólną wiedzę o zasobach muzeum. Gromadząc informacje o obrazach, zajmowała się zarówno ich aspektami artystycznymi, jak i historycznymi. Szczególnie wnikliwie badała proveniencję oraz weryfikowała wpisy w inwentarzach. Z powodu różnych powojennych sytuacji wiele obrazów w MNW miało podwójne, potrójne, a nawet pomylone oznaczenia inwentarzowe. Przyczyny takiej sytuacji wyjaśnił na łamach „Muzealnictwa” w 2012 r. Roman Olkowski⁵. Taka drobiazgowa weryfikacja każdego obiektu doprowadziła do spektakularnych odkryć i przypisań, co zaowocowało w przyszłych publikacjach. Jej karierę zawodową czterokrotnie przerywały narodziny kolejnych dzieci. Powracała do pracy z wielkim zapałem i zaangażowaniem kontynuowała powierzone jej zadania.

W 1991 r. została mianowana kustoszem malarstwa holenderskiego i flamandzkiego w Zbiorach Dawnej Sztuki

1. Hanna Benesz

Europejskiej Muzeum Narodowego w Warszawie. Jej głównym priorytetem nadal pozostawało dokumentowanie kolekcji, badanie atrybucji, złożoności ikonograficznych, problemów związanych z proveniencją i stanem zachowania obiektów. Od kiedy została kustoszem najistotniejszym zadaniem stało się dla niej opracowanie pełnego katalogu rozumowanego kolekcji malarstwa holenderskiego i flamandzkiego. Do współpracy zaprosiła Marię Kluk, koleżankę z działu, świetną znawczynią tematu. Obie biernie znały język niderlandzki, co bardzo ułatwiało im pracę.

Kontynuując działania poprzedników, na stałą ekspozycję wybierała dzieła o wysokich walorach artystycznych oraz reprezentatywne dla poszczególnych szkół, okresów i gatunków malarstwa. Jednak nie wahała się umieszczać też eksponatów pośledniejszych, jeśli były jedynymi przykładami interesującej lub rzadkiej ikonografii albo świadectwami zachodzących w malarstwie zjawisk.

Uważała, że idealnym sposobem prezentacji dzieł – szczególnie na wystawach czasowych – jest rozwieszanie obrazów w dużych odstępach od siebie, z pozostawioną przestrzenią wokół nich i oświetlonych wysokiej jakości reflektorami punktowymi. Jednak gdy brakowało takiego komfortu i ograniczenia przestrzenne wymuszały na muzealniku dramatyczne decyzje dotyczące sposobu i wielkości prezentacji, wówczas odkryła w sobie tendencję do zagęszczania eksponatów, aby pokazać jak najwięcej z tego, co warto zobaczyć. Nie stanowiło więc dla niej problemu zawieszanie obrazów w dwóch rzędach czy skupienie ich w grupy tematyczne i choć taki sposób ekspozycji nie byłby pochwalany przez „purystów” i „estetów muzealnych”, był pozytywnie

odbierany przez zwiedzających, którym taka prezentacja dała okazję do obejrzenia bogatego wyboru: krajobrazów, martwej natury, portretów, scen rodzajowych, biblijnych i mitologicznych oraz przedstawień religijnych. Sprawę przestrzeni rozwiązano we flamandzkiej sali barokowej poprzez zaprojektowany system ekranów, który stworzył meandrującą obszar dla różnych gatunków malarstwa, umożliwiając w ten sposób wystawienia większej liczby obiektów⁶.

W 2008 r. Hanna Benesz cieszyła się z przyszłych zmian, które miały nastąpić po remoncie muzeum, w tym z nowej aranżacji Galerii Malarstwa Europejskiego. Wyczekiwała realizacji projektu przewidującego więcej miejsca na ekspozycję stałą, urządzonej według nowoczesnych standardów, prezentującą tylko prace najwyższej jakości w odpowiedniej przestrzeni dobranej do każdej z nich, z salami studyjnymi gęsto zawieszonymi dziełami, wykorzystywanymi również na małe wystawy tematyczne lub problemowe⁷. Koncepcja ta została zrealizowana, choć od tego czasu aranżacja wnętrza przeszła kolejne metamorfozy.

Drugim istotnym zadaniem, któremu poświęciła się Hanna Benesz, była promocja kolekcji. Czyniła to poprzez publikacje, referaty na międzynarodowych konferencjach, sympozjach i zjazdach oraz przez organizowanie wystaw nie tylko w siedzibie warszawskiego muzeum, ale też w innych polskich miastach i w różnych krajach na świecie. Ze swoją wystawą dotarła w latach 1992–1993 nawet do dalekiej Japonii, gdzie prezentowała ją w pięciu miastach: Kumamoto, Toyohashi, Yokohama, Osaka i Tokio⁸. Zależało jej, by szeroka publiczność poznała kolekcję malarstwa holenderskiego i flamandzkiego zgromadzoną w Muzeum Narodowym w Warszawie.

2. Hanna Benesz podczas wyjazdu studyjnego CODART VIJF w Brugii, 2018

2. Hanna Benesz during the CODART VIJF study trip to Bruges, 2018

Wnikliwe, erudycyjne opisy jej autorstwa zdigitalizowanych obrazów mistrzów malarstwa flamandzkiego, holenderskiego i belgijskiego były zamieszczane na stronie internetowej muzeum oraz w „Cyfrowym MNW”. Prowadziła też działalność popularyzatorską w czasopiśmie przeznaczonych nie tylko dla specjalistów z zakresu historii sztuki, ale szerszej rzeszy czytelników⁹. Wygłaszała liczne wykłady w MNW przybliżające zwiedzającym malarstwo flamandzkie i holenderskie oraz pogadanki w placówkach kulturalnych, m.in. w Domu Kultury „Anin”¹⁰. Z tych pobudek także zamieszczała na stronie internetowej parafii w Aninie informacje o wystawach malarzy północnej Europy i ich dziełach, które zawierały w sobie aspekty przeżyć religijnych¹¹. Mówiła, że do obrazów powierzonych jej pieczy ma takie same podejście jak matka do swoich dzieci, która pielęgnując je i otaczając troskliwą opieką, chce chlubić się nimi przed światem, nie szczędząc im publicznych pochwał, choćby były nawet trochę na wyrost¹².

Przy takim podejściu nie dziwi fakt, że większość artykułów opublikowała w języku angielskim, promując kolekcję wśród czytelników międzynarodowych, nie wykluczając przecież także i polskich. Zamieszczała swoje teksty w „Bulletin du Musée National de Varsovie” (1991, 1998) – roczniku Muzeum Narodowego w Warszawie powstałym z inicjatywy prof. Jana Białostockiego w 1960 r., którego celem było upowszechnianie zbiorów muzeum za granicą poprzez artykuły pisane wyłącznie w językach obcych. Publikowała w „Oud Holland” (1997, 2001/2002) – kwartalniku założonym w 1883 r., obecnie najstarszym z zachowanych czasopism artystyczno-historycznych na świecie, od 1972 r. wspieranym przez Holenderski Instytut Historii Sztuki (RKD)¹³. Pisała też do „Biuletynu Historii Sztuki” (1998), publikującego artykuły poświęcone sztuce, także obcojęzyczne. Drukowała również w „Roczniku Muzeum Narodowego w Warszawie” (2013) – czasopiśmie ukazującym się od 1938 r. z przerwami w latach 1939–1956 i 1993–2011, wznowionym w 2012 r. jako dwujęzyczny, polsko-angielski „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie. Nowa Seria/Journal of the National Museum in Warsaw. New Series”.

Hanna Benesz uczestniczyła dwukrotnie w międzynarodowych sesjach naukowych organizowanych w latach 1999–2004 z inicjatywy prof. Zygmunta Waźbińskiego przez Katedrę Historii Sztuki i Kultury na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Materiały z nich były publikowane w serii „Sztuka i Kultura” (t. III, 2002 i t. V, 2004). Brała udział w kongresach i wyjazdach studyjnych Międzynarodowego Komitetu Kuratorów i Kustoszy Sztuki Holenderskiej i Flamandzkiej (CODART)¹⁴, do którego należała od 1998 r., będąc jego członkiem założycielem i uczestnikiem jego działań. Pierwszym kongresem, w którym wzięła udział był CODART VIJF w Brugii w marcu 2002 roku. Uczestniczyła też w wyjazdach studyjnych do Szwecji, północno-wschodnich prowincji Holandii, Flandrii Francuskiej i północnych Włoch.

Przyczyniła się do sukcesu dwóch wydarzeń w Polsce: w 2004 r. wyjazdu studyjnego zorganizowanego kilka tygodni po 7. kongresie CODART ZEVEN do muzeów Gdańska, Warszawy i Krakowa, mających w swych zbiorach sztukę holenderską i flamandzką¹⁵, oraz do 20. kongresu CODART TWINTIG odbywającego się w Warszawie w 2017 roku. Oba dały wiele możliwości promocji sztuki Flamandów, Holendrów i Belgów w zbiorach polskich.

Współpracowała wówczas z kolejnymi dyrektorami CODART – założycielem Garym Schwartzem, oraz jego następczynią – Gerdien Verschoor. Obie panie znały się wcześniej jeszcze z Warszawy, z czasów pełnienia przez nowo powołaną dyrektorkę funkcji attaché kulturalnego w holenderskiej ambasadzie. Gerdien Verschoor znała bardzo dobrze Polskę, polski język i polską kulturę nie tylko ze względu na swoją funkcję, ale w Polsce również studiowała i obroniła doktorat¹⁶.

Do upowszechniania informacji o kolekcji służyły Hannie Benesz także internetowe wydawnictwa publikowane na stronach RKD STUDIES (Gerson Digital: Poland)¹⁷ i CODART (CODART eZine). Zamieszczała tam swoje opracowania i referaty, informacje o wydarzeniach, sympozjach, kongresach, konferencjach, wyjazdach studyjnych, nowych aranżacjach stałej ekspozycji i prezentowanych wystawach oraz o historii warszawskiej kolekcji czy powiązaniach sztuki gdańskiej z holenderską. Na łamach CODART eZine dwukrotnie zamieszczono przeprowadzone z nią wywiady¹⁸, publikowano informację o uzyskanym holenderskim odznaczeniu¹⁹ oraz wzruszające wspomnienie o zmarłej²⁰.

Hanna Benesz była kuratorem lub współautorem kilkunastu wystaw. Uważała, że podstawą udanego scenariusza jest dogłębna znajomość kolekcji i mnóstwo dobrych pomysłów. Jednak nie bez znaczenia są w takim przypadku – jak podkreślała – umiejętności oratorskie i zdolność perswazji, aby przekonać dyrektora muzeum do swoich idei i wizji w celu uzyskania wsparcia w ich urzeczywistnieniu²¹.

Jej pierwszą realizacją była w 1985 r. wystawa malarstwa flamandzkiego w XVII w. w Legnicy²². Sukcesem zakończyły się dwie wystawy w Japonii, ta wspomniana wcześniej z lat 1992–1993²³ oraz druga w latach 1997–1998, której pomysłodawczynią i kuratorką była Iwona Danielewicz, a tematem europejski akademizm²⁴. Hanna Benesz pełniła rolę kuratora podczas ustawiania ekspozycji na miejsu, w Japonii. Dużym wydarzeniem muzealnym była prezentacja w Muzeum Narodowym w Warszawie *Zdjęcia z krzyża* Petera Paula Rubensa ze zbiorów Państwowego Muzeum Ermitażu w Sankt Petersburgu i powiązanej z tym przedstawieniem ikonografii pasyjnej (2000)²⁵. Już na otwarciu przybyły nieprzebrane tłumy zaproszonych gości. Wystawa ta, zorganizowana z okazji drugiego tysiąclecia chrześcijaństwa, obok ekspozycji europejskiego malarstwa barokowego peregrynującej po Japonii, była projektem najlepiej odwziewiedlającym – jak sama podkreślała – jej koncepcje dotyczące tworzenia wystaw. Dodatkowym osiągnięciem przy realizacji tego projektu, głównie dzięki hojności sponsorów, było odkrycie dla badaczy i publiczności przepięknego obrazu Abrahama Janssenssa *Opłakiwanie Chrystusa*. Kompleksowa konserwacja przywróciła ten obraz – niedoceniony, leżący w zapomnieniu i uważany jedynie za kopię – jako oryginalne dzieło wspaniałego flamandzkiego mistrza²⁶. Jego piękno przykuło uwagę prasy i zwiedzających²⁷.

Hanna Benesz brała też udział w wystawach organizowanych przez kilka podmiotów, a były to: „Transalpinum. Od Giorgiona i Dürera do Tycjana i Rubensa. Dzieła malarzkie ze zbiorów Kunsthistorisches Museum w Wiedniu oraz Muzeum Narodowego w Warszawie i Gdańsku (18.09–10.12.2004, Muzeum Narodowe w Warszawie; 21.12.2004–20.02.2005, Muzeum Narodowe w Gdańsku)²⁸; „Rubens, Van Dyck, Jordaens. Złoty wiek malarstwa flamandzkiego 1608–1678: obrazy z muzeów Wiednia i Kassel oraz ze

zbiorów polskich” (06.12–30.12.2007, Muzeum Narodowe w Warszawie); „Malarstwo flamandzkie doby Rubensa, van Dycka i Jordaensa (1608–1678)” (15.01–26.03.2008, Muzeum Narodowe w Gdańsku)²⁹.

Analizując zmiany, jakie zaszły w trakcie jej kariery zawodowej, zauważyła, że obecnie organizowane wystawy starają się przewidywać i spełniać oczekiwania widzów i są atrakcyjniejsze, niż te z przeszłości. Działo się tak dzięki częstszemu zatrudnianiu profesjonalnych projektantów i rosnącej dostępności nowych technologii. Sama jednak żałowała dawnego, bardziej akademickiego spojrzenia na sztukę, owych chronologicznych pokazów dzieł, ułożonych zgodnie z określonymi szkołami artystycznymi, wystaw, które były cenną pomocą dla studentów historii sztuki. Uważała, że w początkowych latach jej pracy w muzeum osiągnano – dzięki priorytetom stawianym muzealnikom przez prof. Jana Białostockiego – lepszą równowagę między badaniami poświęconymi zbiorom, które uważano za podstawowy obowiązek kuratora kolekcji, a organizowaniem wystaw czasowych, nie mniej licznych lub ważnych niż dzisiaj, ale przygotowywanych jako wspólny wysiłek zespołu. Miała wrażenie, że obecnie kuratorzy mniej interesują się dokumentacją kolekcji i proveniencją muzealiów, niż opracowywaniem wystaw czasowych z atrakcyjną scenografią i pięknie wydanymi katalogami. Ponadto bywają dodatkowo zobowiązani do zajmowania się stroną finansową przedsięwzięcia. Jej największym pragnieniem była możliwość przekazania innej osobie wszystkich zadań organizacyjnych i finansowych po to, by sama mogła skoncentrować się wyłącznie na treści wystawy³⁰.

Jednym z niezrealizowanych projektów – o którym myślała, lecz nie widziała szans jego sfinansowania na gruncie polskim – było zorganizowanie monograficznej wystawy dzieł Bernarda de Rijckera (1535–1590), mało znanego XVI-wiecznego malarza flamandzkiego urodzonego w Kortriku, a zmarłego w Antwerpii³¹. W zbiorach MNW znajduje się 6 jego obrazów. Jeden z nich to alegoryczny portret grupy (rodzinny) upozowany na scenę *Znalezienia Mojżesza*, przedstawiający w głównej postaci – jak to ustaliła H. Benesz – Dianę de Poitiers, księżną de Valentinois, faworytę króla Francji Henryka II, a biblijna scena symbolizowała w tamtych czasach opiekę nad powierzonym jej dzieckiem. Obraz pochodził z kolekcji Cypriana Lachnickiego (1824–1906), malarza, konesera sztuki i honorowego dyrektora Muzeum Sztuk Pięknych w Warszawie³² w latach 1876–1906, który nabył ten obraz we Francji ze zbiorów prywatnych. Do muzeum trafił w 1908 r. na mocy zapisu z 1902 roku. Jego szczegółowy opis znajduje się w katalogu Hanny Benesz i Marii Kluk oraz na stronie internetowej zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie³³.

Jednak impulsem do snucia projektu wystawy było odkrycie 5 alegorycznych obrazów, które można było przypisać temu artyście³⁴. Trafiły do muzeum w ramach tzw. akcji rewindykacyjnej w 1945 r. ze składnicy Ministerstwa Kultury i Sztuki mieszczącej się na zamku Paulinum w Jeleniej Górze. Przedstawały popiersia kobiet różniące się upozowaniem głowy i ozdobami: pierwszą z nich – z głową w ujęciu $\frac{3}{4}$ o wyszukanej fryzurze i patrzącą w prawo, zdobią perłowy kolczyk i takiz naszyjnik; drugą – o uniesionych oczach patrzących w lewo, włosy wieńczy dekoracja z pereł, muszli, koralowców i kwiatów; trzecią – ze sznurem pereł wokół szyi i kolczykiem z perłą, z szalem narzuconym na włosy i ramiona, patrzącą

3. Hanna Benesz odbiera holenderski order rycerski podczas kongresu CODART TWINTIG w Warszawie, 2017

3. Hanna Benesz receiving the Netherlandish chivalric Order during the CODART TWINTIG Congress in Warsaw, 2017

(Fot. 1 – ze zbiorów rodzinnych Beneszów; 2 – A. Janiszewska; 3 – ze zbiorów Ambasady Królestwa Niderlandów w Warszawie)

na wprost; czwartą – w welonie przypiętym do włosów perłową szpilką, okrywającym ramiona i otaczającym dekolty, patrzącą w dół, w lewo; piątą – ujętą z profilu, otacza welon częściowo spływający na plecy, a częściowo okalający dekolty i spięty pośrodku klamrą, a włosy ozdobione są perłami. Ten ostatni obraz technicznie i artystycznie wyglądający na gorszy od pozostałych sygnowanych, jest – jak sądzi Hanna Benesz – prawdopodobnie późniejszą rekonstrukcją wykonaną przez Abrahama, syna Bernaerta, który po śmierci ojca ukończył niektóre jego prace. Według autorki zbiór ten prawdopodobnie przedstawia personifikacje cnót chrześcijańskich³⁵.

Nie widząc możliwości wsparcia przez polskiego sponsora, który chciałby „sypnąć groszem” na mało znanego malarza holenderskiego, marzyła, by taka wystawa monograficzna została zorganizowana pod patronatem CODART w jednym z holenderskich muzeów. Wiedziała, że mogłoby to być znaczące wydarzenie naukowe. Żywiła też nadzieje, że jeśli jej samej nie będzie dane zorganizowanie tej ekspozycji, to może w przyszłości grono następców podejmie wyzwanie, do którego swoją wieloletnią pracą przygotowała grunt.

Od 1995 r. – jak już to było wspomniane – we współpracy z Marią Kluk, również kuratorką dawnego Działu Malarstwa Obcego, pracowała nad pełnym katalogiem zbiorczym, który finalnie objął całą kolekcję malarstwa niderlandzkiego (1494–1600) oraz holenderskiego, flamandzkiego i belgijskiego do 1983 r., opisaną w 973 notach opatrzonych bardzo dobrymi, nierzadko całostronicowymi kolorowymi fotografiami. Każda z not zawierała wszystkie podstawowe informacje dotyczące

obrazu, w tym krótki biogram artysty, dokładnie zbadaną proveniencję, odniesienia do źródeł ikonograficznych, bibliografię oraz krótki komentarz, jeśli wymagały tego zagadnienia związane z atrybucją lub ikonografią. Katalog *Early Netherlandish, Dutch, Flemish and Belgian Paintings 1494–1983 in the Collections of the National Museum in Warsaw and the Palace at Nieborów. Complete Illustrated Summary Catalogue* został opublikowany w 2016 r. w dwóch tomach. Tom pierwszy zawiera dzieła sygnowane i przypisane konkretnym artystom, w drugim znalazły się dzieła malarzy nieokreślonych, konkordancja oraz liczne indeksy³⁶. 16 maja 2017 r. podczas uroczystej gali na Zamku Królewskim autorki katalogu oraz Muzeum Narodowe w Warszawie uhonorowano nagrodą w Konkursie na Wydarzenie Muzealne Roku „Sybilla 2016” w kategorii „Publikacje”³⁷.

W tym samym miesiącu, 22 maja 2017 r. Hanna Benesz została odznaczona orderem Oranje-Nassau V klasy, nadanym przez króla Niderlandów Wilhelma Aleksandra. Uroczystość odbyła się w Teatrze Stanislawowskim w Łazienkach Królewskich w Warszawie, w drugim dniu trwającego wówczas 20. kongresu CODART TWINTIG. Dekoracji i mianowania jej Rycerzem Zakonu Orange-Nassau dokonał Jego Ekscelencja Ron van Dartel, ambasador Królestwa Niderlandów w Polsce. Tym samym rząd holenderski docenił i uhonorował jej badania naukowe nad malarstwem niderlandzkim, holenderskim i flamandzkim, w tym monumentalny katalog kolekcji tego malarstwa w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie oraz spopularyzowanie jej w świecie i przyczynienie się do promocji holenderskiego dziedzictwa kulturowego za granicą³⁸.

Poprzez nagrody i odznaczenia doceniona została jej aktywność zawodowa, wymiana doświadczeń z kolegami z innych ośrodków muzealnych, w tym z Holandii, oraz współpraca z CODART. Hanna Benesz od początku swojej kariery zawodowej odgrywała ważną rolę w polskim muzealnictwie i w historii sztuki – już od 1 lipca 1975 r. należała do Warszawskiego Oddziału Stowarzyszenia Historyków Sztuki, budując relacje z kolegami z innych rejonów kraju. Współpracownicy postrzegali ją jako nieczęsty przykład badacza, który rozumie złożoność pracy muzealnika i zwraca równorzędną uwagę na badania ikonograficzne, proveniencyjne oraz techniczne, a jednocześnie sprawia, że sumiennie podejmowany codzienny trud owocuje spektakularnymi wystawami lub katalogami kolekcji.

Była osobą nietuzinkową. Miała niewytknięty dar przyswajania sobie języków. Biegła władała angielskim i francuskim. Znakomicie znała język niemiecki; prof. Jan Białostocki, który też się nim świetnie posługiwał, zlecał jej korespondencję w tym języku lub tłumaczenie katalogu³⁹. Podczas pobytu na Półwyspie Apenińskim po trzech tygodniach przyswoiła sobie język włoski na tyle, by mogła się w nim porozumiewać. O jej biernej znajomości języka niderlandzkiego też już wyżej wspomniano. Była niezwykle pracowita i skrupulatna, zdyscyplinowana i wytrwała. Widać było, że kochała swoją pracę.

Miała doskonałą zdolność oceny przedmiotu, czyli „dobre oko” jak się to określa w żargonie historyków sztuki. Dzięki olbrzymiej wiedzy i dużemu doświadczeniu proponowane przez nią atrybucje i datacje, sporządzane opinie i ekspertyzy były niezwykle trafne. Niejednokrotnie proszona była o potwierdzanie identyfikacji i napisanie ekspertyz w przypadkach odnalezienia tzw. straty wojennej. Pisała je dla MKiDN, jak to miało miejsce w przypadku obrazu z Wrocławia – dzieła Jacoba Jordansa *Św. Ivo, patron prawników (Św. Ivo rozdaje jałmużnę ubogim)*

wystawionego na sprzedaż w londyńskim domu aukcyjnym Sotheby's czy dla MNG, jak to było w przypadku *Martwej natury z ptakami* Melchiora Hondecoetera⁴⁰. Opracowywała noty do katalogów aukcyjnych⁴¹.

Publikowała tylko wtedy, gdy uznała coś za naprawdę wartej publikacji, i tylko wtedy, gdy zostało to dokładnie przemyślane, udokumentowane i dobrze uargumentowane – wspominał prof. Jacek Tylicki⁴². Tak było z utraconym w czasie wojny⁴³ i odnalezionym po latach⁴⁴ *Kuszeniem św. Antoniego*, uchodzącym przed wojną za dzieło Lucasa Cornelisza de Kocka⁴⁵, które Jan Białostocki w 1955 r. przypisał Janowi Wellensowi de Cock⁴⁶. W swoim artykule przedstawiła drobiazgową proveniencję warszawskiego obrazu, ikonologiczną interpretację tematu oraz skrupulatnie przeprowadzoną jego atrybucję. Porównała go za wcześniejszymi badaczami tego malarza m.in. z ryciną wykonaną na podstawie obrazu *Pejzaż ze św. Krzysztofem* i opatrzoną inskrypcją *Pictum / J. Kock*. Ponieważ artysta był osobą mocno enigmatyczną, przypuszczała jak inni badacze, że na jego postać mogło złożyć się kilku malarzy. W 2011 r. Jan Piet Filedit Kok zaproponował nazwanie go Mistrzem J. Kockiem⁴⁷. Dalej na podstawie poczynionych już ustaleń i analizy formalnej *Pejzażu z legendą świętego Krzysztofa* w Państwowym Muzeum Ermitażu w Sankt Petersburgu, zaproponowała zmianę atrybucji obrazu uchodzącego dotąd za dzieło grupy Mandijna / Huysa, na – podobnie jak w przypadku *Kuszenia św. Antoniego* – pochodzące z antwerpskiej grupy Jana Wellensa de Cocka / Mistrza J. Kocka⁴⁸. Pomimo ogromnej wiedzy i doskonałych zdolności rozeznania, często prosiła innych o ocenę swojej pracy i sprawdzenie błędów. *Być może to wyjaśnia* – wspomina prof. Jacek Tylicki – *dłaczego nigdy nie uzyskała wyższych tytułów akademickich, na które w pełni zasłużyła, ale do których nie przywiązała wagi*⁴⁹.

Nim przeszła na emeryturę, zadbała o przekazanie swojej wiedzy, doświadczenia oraz etosu pracy młodszemu kolegom. Niejednokrotnie powtarzała, że podstawową rzeczą dla początkującego muzealnika jest zdobycie gruntownej wiedzy o kolekcji, która została mu powierzona i głębokie poczucie odpowiedzialności za nią. Inspirowała swoich następców

otwartością na świat, międzynarodowymi kontaktami i współpracą z różnymi ośrodkami muzealnymi. Przedstawiła im CODART i wprowadzała w jego działalność. Zarażała pasją do sztuki. Będąc już na emeryturze, włączała się jeszcze w projekty muzeum. Prowadziła badania na grupie anonimowych obrazów będących w kolekcji. Wielu z nich nadała nowe atrybucje i wyjaśniła ich ikonografię.

Grono koleżanek i kolegów wspomina ją jako przystępną, pełną ciepła, życzliwą, cierpliwą i dobrą osobę. *Straciłmy nie tylko wiodącego specjalistę w swojej dziedzinie, ale także najdroższego przyjaciela, jakiego można sobie wyobrazić*⁵⁰. Pełna altruizmu i empatii pomagała osobom w potrzebie – organizowała fundusz wsparcia dla osób chorych i ubogich, zabierała dzieci z domów dotkniętych różnymi biedami na wakacje, wspierała przyjaciół w kryzysowych sytuacjach przygarniając ich do domu, pomagała też prześladowanym w stanie wojennym. Działała również w Komitecie zbierającym pieniądze na nowe organy do kościoła w Aninie, wspierając jego działalność swoim piórem⁵¹. Wszyscy, którzy ją spotkali zauważali szczególnie rys, tak charakterystyczny przez przyjaciół – *Miała w sobie zupełnie niezwykłą etyczną integralność, owo niedefiniowalne wycucie tego, co jest dobre i przyzwoite, a co nie jest. Była dla wielu autorytetem moralnym, wskazującym właściwe zachowanie i decyzje. Wierzyła głęboko w Boga i stanowiła dla nas rzadki przykład chrześcijanina w głębokim tego słowa znaczeniu*⁵².

Ostatni raz widziałam Hannę Benesz na Gali Sybilli w 2017 r., nagradzane było jej i Marii Kluk *opus magnum*, ich wieloletnia benedyktyńska praca. Rozmawiałyśmy o sztuce, planach, sprawach byłych i bieżących. Wspomniałam o obrazie, na temat którego chciałam poznać jej opinię. Pani Benesz chętnie się zgodziła. Sprawa jednak nie była zbyt pilna, chciałam tylko zaspokoić swoją ciekawość, co o nim sądzi. Późniejsze wydarzenia kazały mi myśleć o czymś innym. A gdy się dowiedziałam, że nie żyje i przed oczami stanęło mi nasze pierwsze spotkanie zrozumiałam, że choć wielu opinii na jego temat będę mogła wysłuchać, tej jednej już nie poznam. I w takich chwilach natarczywie zaczynają kołatać się po głowie dobrze znane wersy z wiersza jej wujka.

Streszczenie: Hanna Benesz była absolwentką Instytutów: Historii Sztuki oraz Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Całe swoje życie zawodowe od 1975 r. związała z Muzeum Narodowym w Warszawie, w którym pracowała w Galerii Sztuki Europejskiej, opiekując się kolekcją sztuki flamandzkiej i holenderskiej. Przeszła wszystkie szczeble kariery od asystenta do kustosa. Uważała, że podstawą działań muzealnika jest doskonała znajomość kolekcji. Dzięki badaniom prowadzonym nad obrazami zgromadzonymi w magazynach MNW w przypadku dużej liczby dzieł ustaliła ich atrybucję i proveniencję. Badała ikonografię, stosując metody badawcze wypracowane przez ikonologię. Zwracała uwagę na stan techniczny obrazów, dzięki czemu dochodziło do tak spektakularnych „przywróceń”, jak odkrycie – w obrazie zapomnianym i uważanym za kopię – autentycznego dzieła *Opłakiwanie Chrystusa* Abrahama Janssensa (ok. 1575–1632). Była autorką i współautorką wielu wystaw. Współpracowała z muzealnikami z całego świata. Z wystawą o sztuce

baroku dotarła nawet do Japonii. Obrazy z kolekcji MNW starała się prezentować nie tylko poprzez kontakt widzów z dziełami sztuki, ale także przez publikacje, i to głównie anglojęzyczne, oraz internet. Od momentu gdy została kustoszem, rozpoczęła wraz z Marią Kluk opracowywanie katalogu rozumowanego *Early Netherlandish, Dutch, Flemish and Belgian Paintings 1494–1983 in the Collections of the National Museum in Warsaw and the Palace at Nieborów. Complete Illustrated Summary Catalogue*, który ukazał się w 2016 roku. Rok później został uhonorowany główną nagrodą w konkursie „Sybilli” w dziedzinie „Publikacje”, a król Niderlandów przyznał Hannie Benesz rycerski order Oranje-Nassau V klasy. Dekoracji nim dokonał ambasador Królestwa Niderlandów podczas 20. kongresu CODART w pałacu Łazienkowskim w Warszawie.

Hanna Benesz była nie tylko wspaniałym muzealnikiem i naukowcem, ale też wypróbowanym przyjacielem i człowiekiem niezwykle ciepłym, wrażliwym na krzywdy bliźnich.

Słowa kluczowe: Hanna Benesz, Jan Białostocki, Maria Kluk, muzealnik, muzealnictwo, badania proveniencyjne, Muzeum Narodowe w Warszawie, malarstwo niderlandzkie, malarstwo holenderskie, malarstwo flamandzkie, malarstwo belgijskie, Abraham Janssens, Bernaert de Rijckere, CODART, order Oranje-Nassau.

Przypisy

- ¹ Wspomnienie na facebooku, <https://www.schoolandcollegetlistings.com/PL/Jas%C5%82o/1443945569223047/I-LiceumOg%C3%B3lnokształt%C5%82c%C4%85ce-im.-Kr%C3%B3la-Stanis%C5%82awa-Leszczy%C5%84skiego-w-Ja%C5%9Ble> [dostęp: 12.01.2021].
- ² J. Tylicki, pismo cytowane we wspomnieniowym artykule pt. *Hanna Benesz (1947-2019)*, <https://www.codart.nl/personal/hanna-benesz-1947-2019/> [dostęp: 12.01.2021].
- ³ *Curator's interview*, Hanna Benesz, interviewed by Ruud Priem, s. 4, <http://ezine.codart.nl/17/issue/46/artikel/hanna-benesz-interviewed-by-ruud-priem/?id=203#!page/4> [dostęp: 12.01.2021]. Wywiad ten był wcześniej publikowany w CODART Courant (Winter edition 2008), <https://www.codart.nl/feature/interview/hanna-benesz-interviewed/> [dostęp: 12.01.2021].
- ⁴ M. Walicki, *Przewodnik po dziale malarstwa obcego*, Warszawa 1936; J. Starzyński, M. Walicki, *Katalog Galerii Malarstwa Obcego*, Warszawa 1938; *Malarstwo europejskie w zbiorach polskich (1300–1800)*, M. Walicki, J. Białostocki (oprac.), Warszawa 1955 (II wyd. Warszawa 1958); *Europäische Malerei in Polnischen Sammlungen, 1300–1800*, J. Białostocki und M. Walicki (bearb.), Warszawa 1957.
- ⁵ *Curator's interview...*, s. 4; o problemach wynikających z nieuporządkowanych wpisów do inwentarzy pisał Roman Olkowski, zob. R. Olkowski, *O badaniu proveniencji muzealiów*, „Muzealnictwo” 2012, nr 53, s. 27-37.
- ⁶ Zobacz: CODART Courant 10, June 2005 [dostęp: 12.01.2021].
- ⁷ CODART 2008; o planowanym remoncie pisała też Dorota Folga-Januszewska, – jak wynikało z jej artykułu – galerie: Sztuki Starożytnej, Faras, Malarstwa Europejskiego czy Sztuki Zdobniczej pozostają w swej dotychczasowej lub nieco zredukowanej postaci, zob. D. Folga-Januszewska, *Muzeum Narodowe w Warszawie wobec planów rozbudowy Głównego gmachu w latach 1999-2010*, w: *Przeszość przyszłości... Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Lorenza w setną rocznicę urodzin*, Warszawa 1999, s. 439.
- ⁸ *European Baroque Painting. The National Museum in Warsaw*, exh. cat., Kumamoto-Toyohashi-Yokohama-Osaka-Tokyo 1992-1993.
- ⁹ H. Benesz, *Bruegel – artysta prowokujący pytania*, w: „Plastyka i Wychowanie” 1997, nr 1, s. 14-24; *eadem*, *Wielka zagadka wielkiego obrazu*, w: „Spotkania z Zabytkami” 2008, t. 32, nr 6, s. 7-11.
- ¹⁰ <http://oddzialanintpw.blogspot.com/2013/09/> [dostęp: 12.01.2021].
- ¹¹ <http://aniniparafia.pl/zamieszkac-z-chrytusem-i-maria/> [dostęp: 12.01.2021].
- ¹² *Hanna Benesz and Aleksandra Janiszewska, Former and Present Curator of Dutch and Flemish paintings at the National Museum in Warsaw: an Interview*, <https://www.codart.nl/celebrating-gerdien/interview-hanna-benesz-and-aleksandra-janiszevska/> [dostęp: 12.01.2021].
- ¹³ Założony w 1932 r. jako Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) w 2014 r. zmienił nazwę na Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis / Netherlands Institute for Art History.
- ¹⁴ O CODART na łamach „Muzealnictwa” pisała ówczesna jego dyrektor Gerdien Verschoor, por. G. Verschoor, *CODART – sukces Międzynarodowej Sieci Muzeów*, „Muzealnictwo” 2009, nr 50, s. 65-76.
- ¹⁵ *Ibidem*, s. 68, il. 1-6.
- ¹⁶ <https://pisarzemowia.nl/2015/10/03/gerdien-verschoor/> [dostęp: 12.01.2021], por. nota o autorze, w: G. Verschoor, *Ibidem*, s. 65.
- ¹⁷ O projekcie Gerson Digital pisał Tomasz Zaucha, zob. T. Zaucha, „*Gerson Digital*” – *cyfrowa monografia historyczno-artystyczna*, „Muzealnictwo” 2014, nr 55, s. 164-168.
- ¹⁸ *Curator's interview...*, <http://ezine.codart.nl/17/issue/46/artikel/hanna-benesz-interviewed-by-ruud-priem/?id=203#!page/1> [dostęp: 12.01.2021]; „CODART Courant” 2008, nr 17, s. 18-19, <http://ezine.codart.nl/17/issue/46/artikel/hanna-benesz-interviewed-by-ruud-priem/?id=203> [dostęp: 12.01.2021]; *Hanna Benesz and Aleksandra Janiszewska...*, [dostęp: 12.01.2021].
- ¹⁹ *Hanna Benesz Awarded Knighthood in the Order of Orange-Nassau*, <https://www.codart.nl/personal/hanna-benesz-awarded-knighthood-order-orange-nassau/> [dostęp: 12.01.2021].
- ²⁰ *Hanna Benesz (1947-2019)*, <https://www.codart.nl/personal/hanna-benesz-1947-2019/> [dostęp: 12.01.2021].
- ²¹ *Curator's interview...*, s. 4, <http://ezine.codart.nl/17/issue/46/artikel/hanna-benesz-interviewed-by-ruud-priem/?id=203#!page/4> [dostęp: 12.01.2021].
- ²² *Malarstwo flamandzkie XVII w. ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, lipiec-wrzesień '85*, kat. wyst., H. Benesz (tekst i oprac.), Okręgowe Muzeum Miedzi, Legnica 1985.
- ²³ *European Baroque Painting...*, por. przypis 8.
- ²⁴ *European academicism in the nineteenth century: paintings and drawings from the National Museum in Warsaw and other Polish collections*, I. Danielewicz et al. (ed.), Warsaw 1997. Wystawa była prezentowana w trzech japońskich muzeach: Hokkaido Obihiro Museum of Art, Ashikaga Museum of Art oraz Yawatahama Public City Gallery.
- ²⁵ *Arcydzieło Petera Paula Rubensa „Zdjęcie z krzyża” ze zbiorów Państwowego Ermitażu w Sankt Petersburgu. Z tradycji przedstawień pasyjnych w malarstwie i grafice północnoeuropejskiej XVI i XVII wieku*, kat. wyst., Warszawa 2000.
- ²⁶ *Hanna Benesz and Aleksandra Janiszewska...*, [dostęp: 12.01.2021].
- ²⁷ J. Wyleżyńska, „Zdjęcie z Krzyża” Petera Paula Rubensa ze zbiorów Ermitażu, „Niedziela” 2000, nr 18, <https://m.niedziela.pl/artukul/64469/nd/zdjecia> [dostęp: 12.01.2021].
- ²⁸ H. Benesz była jedną z autorek not katalogowych w: *Transalpinum. Od Giorgiona i Dürera do Tycjana i Rubensa. Dzieła malarskie ze zbiorów Kunsthistorisches Museum w Wiedniu oraz Muzeum Narodowego w Warszawie i Gdańsku*, D. Folga-Januszewska, A. Ziemia (red. nauk.), Warszawa 2004; por. o założeniach i realizacji wystawy D. Folga Januszewska, „Transalpinum. Od Giorgiona i Dürera do Tycjana i Rubensa. Dzieła malarstwa europejskiego ze zbiorów Kunsthistorisches Museum w Wiedniu oraz Muzeum Narodowego w Warszawie i Muzeum Narodowego w Gdańsku”, „Muzealnictwo”, 2004, nr

- 45, s. 89-101; K.K., *Wystawa, jakiej nie było*, „Trójmiasto.pl, Kultura” 17 grudnia 2004, <https://kultura.trojmiasto.pl/Wystawa-jakiej-nie-bylo-n14573.html> [dostęp: 16.02.2021].
- ²⁹ H. Benesz jako autorka trzech tekstów w publikacji, zob. *Malarstwo flamandzkie doby Rubensa, van Dycka i Jordaensa (1608–1678)*, A. Zięba (red. meryt.), Warszawa 2007.
- ³⁰ *Courator's interview...*, s. 2, 5, <http://ezine.codart.nl/17/issue/46/artikel/hanna-benesz-interviewed-by-ruud-priem/?id=203#!page/2>; <http://ezine.codart.nl/17/issue/46/artikel/hanna-benesz-interviewed-by-ruud-priem/?id=203#!page/5> [dostęp: 18.02.2021].
- ³¹ *ibidem*, <http://ezine.codart.nl/17/issue/46/artikel/hanna-benesz-interviewed-by-ruud-priem/?id=203#!page/1> [dostęp: 18.02.2021].
- ³² Muzeum Sztuk Pięknych w Warszawie powstało w 1862 r. i było finansowane ze środków rosyjskiej administracji państwowej. Po zajęciu Warszawy przez wojska niemieckie w 1916 r. społeczeństwo polskie powołało Muzeum Narodowe w Warszawie jako muzeum publiczne, finansowane z zasobów municypalnych, które do swoich zbiorów włączyło wśród innych dzieł sztuki też te, pochodzące z Muzeum Sztuk Pięknych w Warszawie, por. E. Manikowska, *W stronę muzeum narodowego. Kolekcje i budowa polskiej tożsamości kulturowej u progu niepodległości*, w: *Miłośnictwo rzeczy. Studia z historii kolekcjonerstwa na ziemiach polskich w XIX wieku*, K. Kludkiewicz, M. Mencfel (red.), Warszawa 2014 s. 62-63.
- ³³ *Early Netherlandish, Dutch, Flemish and Belgian Paintings 1494–1983 in the Collections of the National Museum in Warsaw and the Palace at Nieborów. Complete Illustrated Summary Catalogue*, Warszawa 2016, t. 1, s. [503]-504, poz. kat. 544, il. 544, Fotografia i obszerny opis na stronie internetowej, <https://cyfrowe.mnw.art.pl/pl/katalog/506494> [dostęp: 18.01.2021]; ilustracja także – https://www.europeana.eu/pl/item/094041/_nn3zTv7 [dostęp: 12.01.2021]; https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rijckere_Moses_saved_from_the_waters.jpg [dostęp: 12.02.2001].
- ³⁴ H. Benesz, *Allegorical Female Busts by Bernaert de Rijckere in the National Museum in Warsaw*, „Oud Holland” 1997, vol. 111, nr 1, s. 1-12.
- ³⁵ *Early Netherlandish, Dutch...*, s. 504-508, poz. kat. 545-549, il. 545-549, <https://www.europeana.eu/pl/collections/person/41454-bernaert-de-rijckere> [dostęp: 12.01.2021].
- ³⁶ Opis na stronie internetowej MNW, <https://www.mnw.art.pl/en/publications/collection-catalogues/early-netherlandish-dutch-flemish-and-belgian-paintings-14941983,1.html> [dostęp: 12.01.2021].
- ³⁷ Informacje na stronie internetowej NIMOZ, <http://konkursybyllanimo.pl/LAUREACI2016> [dostęp: 12.01.2021] oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/nagrody-sybilla-2016--rozdane-7367.php> [dostęp: 12.01.2021].
- ³⁸ *Hanna Benesz Awarded Knighthood in the Order of Orange-Nassau*, <https://www.codart.nl/personal/hanna-benesz-awarded-knighthood-order-orange-nassau/> [dostęp: 18.02.2021], por. <https://www.facebook.com/nlembassypl/posts/hanna-benesz-curator-of-the-national-museum-has-received-the-dutch-royal-order-of-1199876880140659/> [dostęp: 18.02.2021], <https://www.facebook.com/nlembassypl/photos/in-memoriam-hanna-benesz-1947-2019former-keeper-of-the-collection-early-dutch-an/2044430779018594/> [dostęp: 18.02.2021].
- ³⁹ *Dwieście lat malarstwa drezdeńskiego: wystawa zorganizowana przez Państwowe Zbiory w Dreźnie*, H. Fuhrmann et al. (oprac.); H. Benesz, J. Białostocki, B. Neumann-Wieczorek (tłum. z niem.), Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1977.
- ⁴⁰ M. Kaliszewska, „Martwa natura z ptakami” *Hondecoetera wróciła do Muzeum Narodowego w Gdańsku*, „Trójmiasto.pl”, 12 X 2010 r., <https://kultura.trojmiasto.pl/Martwa-natura-z-ptakami-Hondecoetera-wrocila-do-Muzeum-Narodowego-w-Gdanskun42439.html> [dostęp: 12.01.2021].
- ⁴¹ H. Benesz et al., *Dom Aukcyjny „Ostoya”, Malarstwo, rzemiosło. Aukcja nr 23*, Warszawa 2003; H. Benesz et al., *Dom Aukcyjny „Ostoya”, Malarstwo, rzemiosło. Aukcja nr 68*, Warszawa 2007.
- ⁴² *She published only when she deemed something really worthy of publication, and only when it had been thoroughly thought through, documented, and well argued*, <https://www.codart.nl/personal/hanna-benesz-1947-2019/>
- ⁴³ *Katalog obrazów wywiezionych z polski przez okupantów niemieckich w latach 1939-1945*, t. 1: *Malarstwo obce*, M. Tomkiewicz (red.), Warszawa 1949, s. 38, kat. nr 75, il. 75; *Straty wojenne. Malarstwo obce*, M. Romanowska-Zadrożna, T. Zadrożny (oprac.), Poznań 2000, s. 130, poz. 44.
- ⁴⁴ H. Benesz, *Rzecz o „Kuszeniu św. Antoniego” na Wawelu i problemach z Janem Wellesem de Cockiem*, w: *Amicissima. Studia Magdalene Piwocka oblata Cracoviae MMX*, Kraków 2010, s. 93-99.
- ⁴⁵ J. Starzyński, M. Walicki, *Katalog Galerii Malarstwa Obcego...*, s. 69-70, poz. 111.
- ⁴⁶ *Malarstwo europejskie w zbiorach polskich (1300–1800)*, M. Walicki, J. Białostocki (oprac.), Warszawa 1955, s. 487, 488, kat. nr 135.
- ⁴⁷ J.P. Filedt Kok, *Leiden en Antwerpen omstreeks 1520: de ontmoeting met Albrecht Dürer en de introductie van het landschap*, w: *Lucas van Leyden en de Renaissance*, Leiden 2011, s. 108, 109, za: H. Benesz, „Kuszenie świętego Antoniego” z Muzeum Narodowego w Warszawie i „Pejzaż z legendą świętego Krzysztofa” z Państwowego Muzeum Ermitażu w Petersburgu: próba interpretacji i atrybucji / „The temptation of St Anthony” from the National Museum in Warsaw and the “Landscape with the legend of St Christopher” from the State Hermitage Museum in St. Petersburg: an attempt at interpretation and attribution, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 2012, nr 1, s. 116.
- ⁴⁸ H. Benesz, „Kuszenie świętego Antoniego”..., s. 111-138.
- ⁴⁹ *This, perhaps, explains why she never obtained any higher academic titles, which she fully deserved, but by which she set no store* – wypowiedź prof. Jacka Tylickiego, por. przyp. 2, <https://www.codart.nl/personal/hanna-benesz-1947-2019/> [dostęp: 12.01.2021].
- ⁵⁰ Z wypowiedzi Piotra Borusowskiego, Zofii Herman i Aleksandry Janiszewskiej, *Hanna Benesz (1947-2019)*, <https://www.codart.nl/personal/hanna-benesz-1947-2019/> [dostęp: 12.01.2021].
- ⁵¹ H. Benesz, *Organy piszczałkowe w Aninie już coraz bliżej!*, „Między nami Aninianinami”, marzec 2018.
- ⁵² P. Borusowski, A. Janiszewska, A. Ziemia, *Hanna Benesz (4 czerwca 1947-12 maja 2019)*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 2020, nr 9, s. 377-382.

Publikacje Hanny Benesz – wybór

Arcydzieło Petera Paula Rubensa „Zdjęcie z Krzyża” ze zbiorów Państwowego Ermitażu w Sankt Petersburgu: z tradycji przedstawień pasyjnych w malarstwie i grafice północnoeuropejskiej XVI i XVII wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, H. Benesz, J.A. Tomicka (oprac. i red. nauk. kat.); J. Sikorska (współpr.); H. Waszkiel (red.), Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 2000.

Benesz H., *Allegorical Female Busts by Bernaert de Rijckere in the National Museum in Warsaw*, „Oud Holland” 1997, vol. 111, nr 1.

Benesz H., *A painting in the National Museum in Warsaw identified as the ‘Entombment’ by Abraham Janssens from the Church of the Calced Carmelites in Antwerp*, „Oud Holland” 2001, vol. 115, nr 3-4, s. 200-210.

- Benez H., *Bruegel – artysta prowokujący pytania*, „Plastyka i Wychowanie” 1997, nr 1, s. 14-24.
- Benez H., *Bruegelowie, dynastia malarzy*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1998, nr 3/4, s. 509-516.
- Benez H., *Daniel and King Cyrus in front of Baal: a Late Rudolfine and Late Humanist Painting by Bartholomäus Strobel from the Collection of the National Museum in Warsaw*, „Bulletin du Musée National de Varsovie” 1991, t. 32, nr 3, s. 59-77.
- Benez H., *Early Netherlandish, Dutch and Flemish paintings in Polish Collections*, „CODART Courant” 2004, nr 8, s. 16-19.
- Benez H., *Early Netherlandish, Dutch and Flemish paintings in Polish Collections*, „Gerson Digital Poland” The Hague (RKD) 2013, <http://gersonpoland.rkdmonographs.nl/6-early-netherlandish-dutch-and-flemish-paintings-in-polish-collections>.
- Benez H., *Frescoes after Otto van Veen’s „Quinti Horatii Flacci Emblemata” in Bieliński Palace at Otwock Wielki*, „CODART Courant” 2011, nr 21, s. 6-7.
- Benez H., *Gillis van Coninxloo and his Disciples: Three Recently Attributed Landscapes from the National Museum in Warsaw*, „Bulletin du Musée National de Varsovie” 1998, t. 39, nr 1-4, s. 36-49.
- Benez H., *„Kuszenie świętego Antoniego” z Muzeum Narodowego w Warszawie i „Pejzaż z legendą świętego Krzysztofa” z Państwowego Muzeum Ermitażu w Petersburgu: próba interpretacji i atrybucji / „The temptation of St Anthony” from the National Museum in Warsaw and the “Landscape with the legend of St Christopher” from the State Hermitage Museum in St. Petersburg: an attempt at interpretation and attribution*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 2012, nr 1, s. 111-138.
- Benez H., *Maarten van Heemskerck i Pieter Saenredam: współpraca Muzeum Narodowego w Warszawie z The J. Paul Getty Museum w Los Angeles / Maarten van Heemskerck and Pieter Saenredam: cooperation between the National Museum in Warsaw and the J. Paul Getty Museum in Los Angeles*, M. Latynski (tłum.), „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 2013, nr 2, s. 337-368.
- Benez H., *Natura morta – Natura viva. Na tropie żyjących stworzeń w kwiatowej martwej naturze XVI i początku XVII wieku – przełomowa rola Ludgera tom Ringa*, w: *Spór o genezę martwej natury. Materiały sesji naukowej Toruń 25-26 X 2001*, S. Dudzik, T.J. Żuchowski (red.), „Sztuka i Kultura” 2002, t. 3.
- Benez H., *Netherlandish pictures of justice and the “Story of Absalom” series from the National Museum in Warsaw*, w: *Art of the southern Netherlands, Gdańsk, and the Polish-Lithuanian Commonwealth*, A. Żukowska (tłum.), Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 2017.
- Benez H., *Netherlandzcy romanści: Antwerpia, Bruksela, Haarlem / Netherlandish Romanists: Antwerp, Brussels, Haarlem*, w: *Transalpinum: od Giorgiona i Dürera do Tycjana i Rubensa: dzieła malarstwa europejskiego ze zbiorów Kunsthistorisches Museum w Wiedniu, Muzeum Narodowego w Warszawie i Muzeum Narodowego w Gdańsku*, D. Folga-Januszewska, A. Ziemia (red.), H. Benez et al. (aut. tekstów), B. Ostrowska (tłum. z jęz. niem.), Bosz, Olszanica 2004.
- Benez H., *Przestrzeń, góry, las i to, „co zobaczył Mojżesz z góry Nebo”, czyli pejzaż flamandzki 1580-1610. Zespół krajobrazów z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie*, w: *Pejzaż. Narodziny gatunku 1400-1600. Materiały sesji naukowej 23-24 X 2003*, S. Dudzik, T.J. Żuchowski (red.), „Sztuka i Kultura” 2004, t. 5.
- Benez H., *Rzecz o kuszeniu św. Antoniego na Wawelu i problemach z Janem Wetlensem de Cockiem*, w: *Amicissima. Studia Magdalene Piwocka oblata*, Kraków 2010, s. 93-99.
- Benez H., *Wielka zagadka wielkiego obrazu, „Spotkania z Zabytkami”* 2008, t. 32, nr 6, s. 7-11.
- Benez H., *Wielkie i małe historie, malarstwo „storii”; Triumf zmysłów, mitologia i sceny rodzajowe; Malownicza przyroda, malarstwo krajobrazowe*, w: *Malarstwo flamandzkie doby Rubensa, Van Dycka i Jordaensa 1608-1678*, Warszawa, 2017, s. 25-67, 117-141, 179-207.
- Benez H., Kluk M., *Early Netherlandish, Dutch, Flemish and Belgian Paintings 1494-1983 in the Collections of the National Museum in Warsaw and the Palace at Nieborów. Complete Illustrated Summary Catalogue*, H. Benez, P. Borusowski (red.), vol. 1 – *Signed and Attributed Paintings*, vol. 2 – *Anonymous Artists, Bibliography, Appendices, Index of Names*, Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 2016.
- Die flämische Landschaft 1520-1700: eine Ausstellung der Kulturstiftung Ruhr Essen und des Kunsthistorischen Museums Wien, Kunsthistorischen Museum Wien, 23 Dezember 2003–12 April 2004*, H. Benez et al. (aut.), W. Seipel (hrsg.), Luca, Wien 2003.
- Dwieście lat malarstwa dreźnieńskiego: wystawa zorganizowana przez Państwowe Zbiory w Dreźnie, katalog wystawy*, H. Fuhrmann et al. (oprac.), H. Benez, J. Białostocki, B. Neumann-Wieczorek (tłum. z niem.), Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1977.
- European Baroque painting The National Museum in Warsaw*, Kumamoto Prefectural Museum of Art et al., September 2– October 4 1992, exhibition catalog, H. Benez et al. (aut. and ed.), N. Senzoku (ed.), Kumamoto-Toyohashi-Yokohama-Osaka-Tokyo 1992-1993.
- French Paintings from the 16th to 20th Century in the Collection of the National Museum in Warsaw: Complete Illustrated Catalogue Raisonné*, I. Danielewicz (aut.), A. Ziemia (ed.), K. Koriat (transl.); A. Kiełczewska (executive ed.), H. Benez, K. Czajkowska, A. Rosales Rodríguez (aut. and co-aut. of selected cat. entries), The National Museum in Warsaw, Warsaw 2019.
- Józef, syn Jakuba: sceny z dziejów biblijnych patriarchów w sztuce nowożytnej, katalog wystawy*, Okręgowe Muzeum Miedzi w Lednicy, lipiec–wrzesień 1990, Muzeum Narodowe w Warszawie, październik–grudzień 1990, H. Benez et al. (aut.), W. Jeleńska-Hombek (red.), Legnica 1990.
- Konfrontacje – Inspiracje – Spotkania. Arcydziała malarstwa europejskiego z muzeów amerykańskich i polskich*, Muzeum Narodowe w Warszawie 28 lutego –4 maja 2003, katalog wystawy, M. Kluk (konc. i scen.), H. Benez (red. nauk.), E. Zdonkiewicz (red.), Warszawa 2003.
- Malarstwo flamandzkie XVII w. ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, lipiec– wrzesień ’85, katalog wystawy*, H. Benez (tekst i oprac.), Okręgowe Muzeum Miedzi, Legnica 1985.

Maria Romanowska-Zadrożna

Historyk sztuki, absolwentka ATK w Warszawie; pracowała: (1995–1997) Muzeum – Pałac w Wilanowie, (1997) Wspólnota Polska w Warszawie, (1998–2014) MKiDN, (2015–2020) NIMOZ; (2006–2014) w ramach Podyplomowego Studium Muzealnictwa IHS UW wykładała zagadnienia związane z dokumentowaniem i rewindykacją strat wojennych oraz badaniami proveniencyjnymi; autorka książek oraz artykułów poświęconych dokumentacji i rewindykacji polskich strat wojennych, ratowaniu dóbr kultury w czasie II wojny światowej oraz metodologii i dziejom badań proveniencyjnych publikowanych m.in. w czasopismach: „Muzealnictwo”, „Cenne, Bezcenne/Utraczone”, „Mówią Wieki”, „Biuletyn IPN”, a także opracowań na temat dokumentowania i poszukiwania współcześnie skradzionych obiektów zabytkowych w „Kwartalniku Policyjnym”; recenzentka w czasopismach: „Przegląd Zachodni”, „Muzealnictwo” i „Ochrona Zabytków”; członek redakcji rocznika „Muzealnictwo”; e-mail: mromanowska1@gmail.com

---

Word count: 6 783; **Tables:** –; **Figures:** 3; **References:** 52

Received: 01.2021; **Accepted:** 02.2021; **Published:** 03.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0014.8096

Copyright©: Some rights reserved: National Institute for Museums and Public Collections. Published by Index Copernicus Sp. z o.o.

This material is available under the Creative Commons – Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). The full terms of this license are available on: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Romanowska-Zadrożna M.; RYCERZ NA SŁUŻBIE SZTUKI. WSPOMNIENIE O HANNIE BENESZ (1947–2019). *Muz.*, 2021(62): 13-22

Table of contents 2021: <https://muzealnictworocznik.com/issue/13664>